

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Rīcība saistībā ar sekām, kas izriet no balsstiesību atņemšanas tiem Savienības pilsoņiem, kuri izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties””

COM(2014) 33 final

(2014/C 311/09)

Vienīgais ziņotājs: **Andris Gobiņš**

Eiropas Komisija 2014. gada 7. martā saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Rīcība saistībā ar sekām, kas izriet no balsstiesību atņemšanas tiem Savienības pilsoņiem, kuri izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties””

COM(2014) 33 final.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2014. gada 7. aprīlī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 498. plenārajā sesijā, kas notika 2014. gada 29. un 30. aprīlī (29. aprīļa sēdē), ar 203 balsīm par, 5 balsīm pret un 8 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Komitejas viedoklis

1.1. ES pilsoņi ir LES 10. panta 3. punkta, kurā noteikts, ka “katram ES pilsonim ir tiesības piedalīties Savienības demokrātiskajā dzīvē”, galvenais temats. Pats par sevi saprotams, ka minētajām tiesībām jāietver arī tiesības piedalīties vēlēšanās, kas ir būtiska demokrātijas daļa un vienas no cilvēka pamattiesībām.

1.2. Vienas no ES pilsoņu pamattiesībām ir tiesības brīvi pārvietoties. ES pilsoņi var dzīvot un strādāt jebkurā no 28 dalībvalstīm.

1.3. Pamattiesību hartas, kam ir tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem, 39. un 40. pantā ir noteikts, ka ikvienam ES pilsonim, kurš izmanto savas pamattiesības brīvi pārvietoties, ir tiesības balsot un tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās dalībvalstī, kurā viņš dzīvo, ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās valsts pilsoņiem. Hartā tomēr nav iekļauts jautājums par dalību savas valsts vēlēšanās.

1.4. Kopumā 23 ES dalībvalstis atļauj saviem pilsoņiem, kas dzīvo citā dalībvalstī, balsot savas valsts vēlēšanās. Neoficiālā apsekojumā, ko šā atzinuma vajadzībām veica organizācija *Europeans Throughout the World (ETTW)*, ekspatriantu organizācijas Eiropā cita starpā norāda šādu konstruktīvu pamatojumu, lai saglabātu tiesības balsot:

— Balsošana vēlēšanās neatkarīgi no tā, vai tās ir vietējās, reģionālās, valsts vai Eiropas līmeņa vēlēšanas, ir vienas no demokrātiskajām pamattiesībām, kas ir jāatbalsta un jāaizsargā.

— Lai valsts vēlēšanas būtu patiesi demokrātiskas, jāuzklausa visu tās pilsoņu viedoklis, tostarp arī to, kuri izlēmuši dzīvot un strādāt ārzemēs.

- Vēlēšanu tiesības valsts vēlēšanās dod ekspatriantiem iespēju saglabāt nozīmīgu saikni ar pilsonības valsti un joprojām būt “atbildīgiem pilsoņiem” un “krietniem eiropiešiem”.
- Ekspatrianti jau pēc definīcijas ir savas pilsonības valsts “vēstnieki”, un viņiem bieži ir jāsaskaras ar pilsonības valsts pieņemto politisko lēmumu sekām.
- Balsošana ārzemēs Eiropā ir uzskatāma par ES moto “Vienoti daudzveidībā” īstenošanu.

1.5. Piecas ES dalībvalstis – Apvienotā Karaliste, Dānija, Īrija, Kipra un Malta – saviem pilsoņiem, kas dzīvo citā ES dalībvalstī, piedalīties savas valsts vēlēšanās liedz vai nu tūlīt pēc izbraukšanas no pilsonības valsts, vai arī pēc noteikta laika posma. Nav skaidri zināms, cik daudzus ES pilsoņus skar vai var skart šāda veida balsstiesību atņemšana, bet saskaņā ar aplēsēm aptuveni 3 miljoni ES pilsoņu no minētajām valstīm dzīvo citā ES dalībvalstī⁽¹⁾.

1.6. Vairākums iedzīvotāju, kam šādas politikas īstenošanas rezultātā atņemtas balsstiesības, nevar piedalīties arī tās valsts vēlēšanās, kurā viņi dzīvo⁽²⁾. Šāda prakse ir radījusi zaudēto elektorātu – iedzīvotāju grupu, kam nav tiesību balsot nevienas valsts vēlēšanās.

1.7. Viens no balsstiesību atņemšanas aizstāvībai bieži lietotiem argumentiem ir tas, ka cilvēks, dzīvojot ārzemēs, zaudē saikni ar savu pilsonības valsti. Šāds arguments vairāk attiektos uz pagātni. Pateicoties modernajām sakaru tehnoloģijām, ES pilsoņiem, kas dzīvo ārzemēs, šodien tomēr ir viegli saglabāt ciešu saikni ar savu pilsonības valsti. Pilsonības valstī notiekošajam viņi var sekot līdzi, skatoties televīzijas pārraides, klausoties radio un izmantojot internetu, kas ir īpaši izplatīts sadarbības un līdzdalības instruments. Viņi ātri un lēti var aizbraukt uz savu pilsonības valsti. Un daudzos gadījumos viņi pat maksā nodokļus pilsonības valstī vai saņem no tās pensiju. Jāšaubās, vai ir pietiekams pamats fiziskās uzturēšanās vietu noteikt par samērīgu kritēriju balsstiesību zaudēšanai.

1.8. Komisija savā 2014. gada 29. janvāra ieteikumā aicina piecas iepriekš minētās dalībvalstis atļaut to pilsoņiem saglabāt balsstiesības attiecīgās valsts vēlēšanās, ja šādi pilsoņi izrādīs pastāvīgu ieinteresētību savas pilsonības valsts politiskajā dzīvē, piemēram, iesniedzot pieteikumu, lai viņus neizsvītro no vēlēšanu saraksta. Komiteja atzinīgi vērtētu, ja ieteikumā tiktu iekļauts vispārējs aicinājums visām dalībvalstīm nodrošināt, ka pilsoņiem, kas dzīvo ārzemēs, piedalīšanās vēlēšanās ir tikpat vienkārša un nesarežģīta kā pilsoņiem, kuri dzīvo savā pilsonības valstī.

1.9. Komiteja stingri atbalsta minēto ieteikumu, kas pievienots paziņojumam, uz kuru attiecas šis atzinums.

1.10. LESD 20. pantā ir noteikts, ka Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj valsts pilsonību. Tāpēc var uzskatīt par dīvainu, ka dažiem pilsoņiem, kuri izmanto vienu no pamattiesībām, proti, tiesības brīvi pārvietoties, ir atņemtas citas pamattiesības – balsstiesības. Ir saprotams, kāpēc, pēc daudzu domām, tas ir pretrunā visai ES pilsonības koncepcijai.

1.11. Likumi par balsstiesībām valsts vēlēšanās neapšaubāmi ir attiecīgās valsts – un nevis ES – kompetencē. ES neapšaubā un nedrīkst apšaubīt šo svarīgo principu. Tomēr, raugoties no pilsoņu viedokļa, šajā jautājumā ir vajadzīga progresīva virzība. Pilsoņiem jābūt tiesīgiem izmantot tās pamattiesības, kam visas dalībvalstis ir pievienojušās ES līgumos, un valstu likumdošana nedrīkst atņemt viņiem balsstiesības par iepriekš minēto tiesību izmantošanu.

⁽¹⁾ Saskaņā ar Eurostat datiem 2013. gadā 1,17 miljoni ES pilsoņu no piecām minētajām valstīm dzīvoja citā ES dalībvalstī, taču šajā rādītājā nav iekļauts Grieķijā, Francijā, Horvātijā, Kiprā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā un AK dzīvojošo citās ES dalībvalstīs pilsoņu skaits (tomēr ir iekļauti Īrijas pilsoņi, kuri dzīvo Apvienotajā Karalistē).

⁽²⁾ No Komisijas datiem izriet, ka nevienā dalībvalstī nav vispārējas politikas, saskaņā ar kuru dalībvalstī dzīvojošiem citu dalībvalstu pilsoņiem tiktu piešķirtas tiesības balsot valsts vēlēšanās. Tomēr ir arī izņēmumi, proti, Britu Nāciju sadraudzības valstu pilsoņi, kas atbilst noteiktiem kritērijiem, var balsot valsts parlamenta vēlēšanās Apvienotajā Karalistē un Apvienotās Karalistes pilsoņi var balsot valsts parlamenta vēlēšanās Īrijā.

1.12. Komiteja mudina piecas attiecīgās dalībvalstis rast risinājumu un ieviest elastīgāku pieeju. Protams, ka risinājumi katrā valstī būs atšķirīgi. Būtiski ir tas, ka visiem ES pilsoņiem būtu jāsaņem balsstiesības valsts vēlēšanās savā izcelsmes valstī. Komiteja aicina minētās dalībvalstis apsvērt Eiropas Komisijas viedokli, ka tā vietā, lai, pamatojoties uz dzīvesvietu, ierobežotu balsstiesības, ekspatriantiem drīzāk vajadzīga iespēja pierādīt pastāvīgu interesi par savas izcelsmes valsts politisko dzīvi. Balsstiesību saglabāšanas termiņu noteikšana jau pēc savas būtības var būt patvaļīga.

1.13. Komiteja vēlas uzsvērt arī to, cik svarīgi ir sniegt ekspatriantiem skaidru informāciju par viņu tiesībām un šo tiesību izmantošanu.

1.14. Komiteja aicina valstu kompetentās iestādes noteikt pēc iespējas vienkāršu un pārredzamu reģistrācijas un balsošanas kārtību.

1.15. Visbeidzot, Komiteja uzsver, ka balsstiesību atņemšana valsts vēlēšanās ir tikai viens piemērs pilsoņu tiesību aizskaršanai, ar ko sastopas tie ES pilsoņi, kuri dzīvo nevis savā pilsonības valstī, bet gan kādā citā ES dalībvalstī. Komiteja aicina Komisiju dokumentēt un kartēt visus šādu tiesību aizskārumus, lai sniegtu pilnīgu pārskatu par pašreizējo stāvokli Eiropā, vienlaikus veltot īpašu uzmanību iespējām izpaust aktīvu pilsoniskumu un piedalīties "īkdienas" lēmumu pieņemšanā.

2. Papildu informācija

2.1. Komisijas ieteikumā ir sniegts skaidrs pārskats par juridisko situāciju katrā no iepriekš minētajām piecām dalībvalstīm. Pamatojoties uz *ETW* sniegto informāciju, Komiteja tomēr vēlētos nedaudz papildināt Komisijas konstatētos faktus.

2.2. Kipra. Aptuveni 480 000 Kipras pilsoņu dzīvo citās ES dalībvalstīs, galvenokārt Apvienotajā Karalistē. Neraugoties uz iepriekš minēto, pagājušajā gadā šie pilsoņi faktiski varēja piedalīties valsts vēlēšanās. Citiem vārdiem runājot, vērojama neatbilstība starp juridisko situāciju un faktisko praksi.

2.3. Dānija. Aptuveni 140 000 Dānijas pilsoņu dzīvo citās ES dalībvalstīs. Dānijas konstitūcijā ir noteikts, ka Dānijas pilsonim ir tiesības balsot Dānijas parlamenta vēlēšanās, ja viņa pastāvīgā dzīvesvieta ir Dānija. Tomēr ir ieviesti vairāki izņēmumi. Noteiktos apstākļos pilsoņi saglabā balsstiesības 12 gadus un dažkārt pat ilgāk. Minētie izņēmumi liek apšaubīt konstitucionālo argumentu par pastāvīgu "vispārēju" balsstiesību atņemšanu Dānijas pilsoņiem, kas dzīvo ārzemēs.

2.4. Īrija. Ārzemēs dzīvojošo Īrijas pilsoņu skaits ir ļoti liels – saskaņā ar neseno oficiālajām aplēsēm tas ir apmēram 3 miljoni, no kuriem pusmiljons dzīvo kādā citā ES dalībvalstī. Viens no argumentiem pret balsstiesību piešķiršanu ekspatriantiem ir tas, ka viņi varētu kļūt par dominējošo faktoru Īrijas politikā. Nesenie notikumi tomēr liecina, ka ārzemēs dzīvojošie Īrijas pilsoņi varētu pakāpeniski iegūt balsstiesības. Pašreizējā Konstitucionālajā konventā 78 % delegātu atbalsta to, ka ekspatriantiem jābūt balsstiesībām prezidenta vēlēšanās. Parlamenta augšpalātas (*Seanad*) reformu likumprojektā pat ierosināts, ka ekspatriantiem jābūt balsstiesībām arī *Seanad* vēlēšanās. Kamēr valdība vēl nav sniegusi atbildi Konstitucionālajam konventam, liekas, ka balsstiesību atņemšanas jautājumā Īrijā manāms pārmaiņu vējš.

2.5. Malta. 101 700 Maltas pilsoņu dzīvo kādā citā ES dalībvalstī un lielākais vairums no viņiem – Apvienotajā Karalistē⁽³⁾. Maltas konstitūcijā ir noteikts, ka Maltas pilsonim ir balsstiesības, ja “viņš ir uzturējies Maltā sešus secīgus mēnešus vai laikposmus, kas kopsummā veido sešus mēnešus, astoņpadsmit mēnešu laikposmā tieši pirms viņa reģistrācijas balsošanai valsts vēlēšanās”. Lietā, ko Maltas tiesa izskatīja 2003. gadā, tiesa nolēma, ka atsauce uz “dzīvesvietu” Maltas konstitūcijā interpretējama kā “pastāvīgā dzīvesvieta”, jo šaurāka “dzīvesvietas” interpretācija, proti, “fiziska uzturēšanās”, būtu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpums. Pēc šā tiesas lēmuma nekādi grozījumi konstitūcijā nav tikuši veikti.

2.6. Apvienotā Karaliste. Gandrīz 2,2 miljoni AK pilsoņu dzīvo citās ES dalībvalstīs. Noteikumi par viņu balsstiesībām AK parlamentārajās vēlēšanās pēdējo 30 gadu laikā ir mainījušies trīs reizes. Līdz 1985. gadam ekspatriantiem vispār nebija balsstiesību, bet pēc 1985. gada AK pilsoņi zaudēja balsstiesības pēc pieciem ārzemēs pavadītiem gadiem. Minēto termiņu 1989. gadā pagarināja līdz 20 gadiem, bet 2000. gadā saīsināja uz 15 gadiem, un tas joprojām ir spēkā. Pavisam nesen liberālie demokrāti, kas ietilpst koalīcijas valdībā, savas partijas kongresā 2014. gada 1. un 2. martā nolēma, ka AK pilsoņiem Eiropā jābūt tiesībām balsot valsts vēlēšanās.

Briselē, 2014. gada 29. aprīlī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Henri MALOSSE*

⁽³⁾ Datus sniegusi Maltas valdība.